

Književnost.

Slovenska.

Knjige Matice Slovenske:

Matica Slovenska je izdala za leto 1910. sledeče knjige: Dr. Bogomil Vošnjak: **Ustava in uprava ilirskih dežel (1809—1813)**. Dr. M. Potočnik: **Koroška**, II. del, Zgodovina. **Zabavna knjižnica**, 22. zvezek. (Dr. Fr. Detela: **Pegam in Lambergar**.) **Prevodi iz svetovne književnosti**, VII. zvezek. (Zeyr: **Jan Marija Plojhar**, roman.) **Knezova knjižnica**, 17. zvezek. (Dr. Ivan Lah: **Brambovci**. Roman, I. del.) **Letopis za leto 1910**.

Društveniki dobijo troje leposlovnih in dvoje znanstvenih knjig. Prevladuje torej leposlovje. Tu imamo zopet eno izvirno delo, en prevod in en ponatis. Vkljub temu, da se je Detelova povest „Pegam in Lambergar“ ponatisnila, „ni bilo zapostavljeno nobeno novo, izvirno delo“, je pristavil predsednik Matice za uvod k temu ponatisu. Te besede dajo misliti veliko, in ako bi jih hoteli trdo razlagati, bi mogli iz njih sklepati bankerot slovenskega slovstva ali pa bankerot Slovenske Matice. Naš po svoji ideji najvažnejši literarni zavod ni prejel tekom lanskega leta nobenega izvirnega slovenskega leposlovnega spisa, ki bi se smatral vrednim, da se natisne, razen Lahovih „Brambovcev“. Naša literatura peša in propada, novih talentov ni, stari izumirajo ali se umikajo. Med naraščanjem ni nobenih talentov, nobenega obzorja, ni globokosti misli in ni visokosti idealov. Naš humor je kisel, čustvovanje plitvo, mi postajamo vedno manjši, brez misli in brez volje. In še ta literatura, ki polni predale naših listov, je po večini samo plod praznega želodca in skisanega vremena. Vse je narejeno samo v sili in površno. Naša literatura se je popolnoma odtrgala od našega življenja in se zaprla v mračne in zakajene prostore. Pisatelj ni več prerok in voditelj naroda, ki s plamenečo besedo stopa pred svoje rojake. On je kremežljavi satir, se skriva v lesnem zašišju in se iz njega roga potnikom.

Mnogo se je grešilo od vseh strani, da se je tako zavozilo. Tolažiti nas mora samo dejstvo, da ta literarna dekadencia pri nas ni prišla v naravnem razvoju razmer našega naroda, ampak so jo povzročile zunanje okoliščine. Raditega je tudi preporek našega slovstva še mogoč in mora priti.

Izmed letošnjih Matičnih knjig pride za slovensko leposlovje v poštev samo Lahov roman „Brambovci“. Letos imamo pred sabo samo prvi del in zato ne moremo govoriti o celoti. Kakor se pa kaže v prvem delu, je tako slabo, da bi kritik o tej stvari niti ne mogel govoriti, ako bi je ne izdala Matica Slovenska. Dejanja ni nobenega, misli nobene, značaji medli kot sence na steni. Ni drugega kakor čvekanje raznih oseb in človek ne ve, čemu in zakaj se to opisuje. Kaj je sploh hotel pisatelj s to povestjo? V njej se ne izraža slika one dobe, junaki so osebe, kakršne bi lahko našel v vsaki kavarni sedanjega časa. O glavnem junaku nič ne vemo, kaj pravzaprav hoče. Nekaj se navdušuje za Napoleona; tako, kakor bi se zanj

navduševal kak dekadenten slovenski študent, ako bi nastopal Napoleon v sedanjem času. Nobenih krepkih in svežih potez, nobenega razvoja idej, nobenih izrazitih in tipičnih značajev ne najdemo v njej. Najbolj izrazit je še Muhič, ki pa izgleda kot kak „kolofoktar“, ki v naših časih po kavarnah prodaja svojo modrost. Naj kdo bere Detelovo povest ali pa tudi kakšno Tavčarjevo zgodovinsko povest ter jo primerja z „Brambovci“, da bo spoznal dekadenco slovenske literature.

Dr. Bogomil Vošnjak: **Ustava in uprava ilirskih dežel**. To je najvažnejše delo, ki ga je letos izdala Slovenska Matica. Njegova notranja vrednost je pa nekoliko manjša, kakor se nam predstavlja na prvi pogled. Skoraj polovica knjige nima s predmetom neposredne zveze in razpravlja o Napoleonovem ustavnem in upravnem sistemu sploh. To naj bi se skrčilo v uvodu. Strokovnjak-pravnik si bo tako moral poiskati drugih, izvirnejših spisov, ako bo hotel študirati ta predmet, za nas Slovence pa nima večjega pomena. Za nas zanimivo in važno je samo, kako je bil Napoleonov sistem uveljavljen v Iliriji. Namesto tako specifične monografije naj bi se raje izdal zbornik znanstvenih člankov, ki bi opisovali Ilirijo in njene razmere od vseh strani, zgodovinsko, zemljepisno, statistično, pravno, kulturno itd. Saj imamo dovolj znanstvenikov, ki bi mogli prispevati s članki k takemu delu.

Dr. Matko Potočnik: **Vojvodina Koroška**. II. zvezek. Zgodovinski opis. S tem drugim delom imamo celotni opis Koroške. Kakor nas veseli, da je sklenila Matica opisati našo slovensko domovino ter je ta svoj namen tudi že skoraj izvršila, vendar ne moremo biti z načinom v vsem zadovoljni. Te knjige ne bodo imele niti praktičnega, niti znanstvenega pomena, primernega stroškom in trudu. Za znanstvenika ne bodo povsem zadostovale, za ljudstvo bodo pa pretežke za čitanje. Ali bi ne mogla naša Slovenska Matica izdati opis Slovenije na podoben način, kakor je „Poljska“, katero je izdala Poljska Matica v Lvovu?

Lanski prvi zvezek Koroške je bil zanimivejši in važnejši. Letošnji je bolj kompilatoričen, za ljudstvo pretežak, za znanstvenika preveč kompilatoričen. Pred sabo imamo zgodovinski in zemljepisni opis Koroške ko avstrijske provincije. Za naš narod večjega pomena in namenu Matice bolj prikladen bi bil opis slovenskega dela Koroške kot dela Slovenije. Za nas je malo važno, kakšne so statistične in geografske razmere v kakšni zgornjekoroški dolini. Važen je predvsem slovenski del te dežele. Slovenska Matica nam je s svojimi knjigami o naši domovini to domovino raztrgala na kose, namesto da bi jo zedinila. Menda je že v začetku podjetja primanjkovalo enotnega načrta in skupnega uredništva.

Dr. L. Lénard.

~~~~~

Steska Viktor: **Slikar Andrej Herrlein**. Ponatis iz „Carniole“. Vel. 8°. Str. 8.

Steska Viktor: **Slikar J. Wolf** (1825—1884). Pomnoženi ponatis iz „Dom in Sveta“. Ljubljana 1910 16°. Str. 121.

Teh dveh knjižic smo iz vsega srca veseli. G. Viktor Steska že več let vztrajno preiskuje našo umetnostno zgodovino, da dožene, kar je neznanega in nezanesljivega, ter popravi, kar je napačnega. Koliko dela je, preden se sestavi taka monografija, sluti tisti, kdor je že iskal zgodovinsko-umetnostnih podatkov, ker je iskal navadno — zastonj. Ta stroka je skoro še popolnoma neobdelana in ravno zato je delo g. Steska razveseljivo. Le z drobnim, vestnim zgodovinskim raziskavanjem pridemo kdaj do pregleda naše umetnosti.

G. Steska je izbral tiskane vire, razen teh še arhiv dež. vlade, župnijske matice itd., da poda kolikor mogoče zanesljivo življenjepisno sliko obeh umetnikov. Pri Herrleinu se je omejil samo na življenjepisne podatke, pri Wolfu pa se je življenjepis skoro raztegnil v kulturno podobo. Želeti bi bilo še nekoliko estetskega vpogleda v delo in razvoj obeh umetnikov — toda to pride lahko pozneje. Zgodovinski temelj pa je s temi monografijami podan in za to gre hvala g. Stesku.

I. C.

Dr. Jos. Tominšek: **Antibarbarus**, I. Ljubljana 1910. Založil L. Schwentner. Natisnila Narodna tiskarna v Ljubljani. — (Konec.) — Poleg omenjenih poglavij obsega knjiga še nastopne tri: IV. poglavje obravnava pisavo krajevnih lastnih imen (str. 32—47), kjer pisatelj zahteva velike začetne črke pri imenih kakor: Novo Mesto, Škofja Loka, Polhov Gradec, Pod Pečjo itd. Ta nasvet je že naletel na odpor. L. Pintar dokazuje v zadnji številki Lj. Zvona, stran 736 sl., da je umestneje pisati tako: Novo mesto, Škofja loka, Polhov gradec itd., ker tvorita obe besedi le eno samo ime, čemur se ne da oporekati. Tominšek priporoča dalje veliko začetno pisavo tudi privednikom lastnih krajevnih imen, česar L. Pintar na omenjenem kraju ne zametuje. Veliko ni na tem, se li piše to z malimi ali z velikimi začetnicami!

V. poglavje obsega pisavo latinskih in grških imen v slovenščini. Pisatelj priporoča, da jih pišimo v tuji, to je v njih lastni podobi, kakor ravnamo tudi z imeni drugih narodov sploh. Da se je to vprašanje vnovič sprožilo, morajo biti dr. Tominšku hvaležni vsi, kateri imajo s staroklasičnimi imeni kaj opraviti. Koliko nepotrebnega dela in truda si prihranimo, ako jim njih pravo pisavo pridržimo tudi v slovenščini. Res da se tak radikalni preobrat ne bo izvršil na en mah, ali treba mu je nadelavati pot, ki jo nastopajo že tudi drugod in so jo med Slovani izbrali bratje Čehi. Zlasti težko bo za nas, dokler se Hrvatje ne premaknejo iz mesta, ki je žal med večino Slovanov še vedno tako obzidan s kitajskim zidom, da bo češkemu zgledu težko priboriti posnemanja. Na najhujšo tezalnico tiščijo latinska in grška imena pač bratje Poljaki, ki jih kužijo s čisto poljsko fonetiko; tako n. pr. pišejo in rabijo: Alcybjades, Antjoch, Beocja, Cycero, Darjusz (sz = š), Fajusz, Horacy ali Horacijusz, Ifigienja, Korneljusz, Liwjusz, Milcjades (!), Medja, Scypjon, Tacyt itd. To je višek pačenja! Slovenci do takih mej sicer nismo šli, ali popustiti kaže vsako pačenje tujih imen sploh in se oprijeti principa, kakor ga imajo Čehi in ga dr. Tominšek svetuje tudi nam. Z vsemi posameznostmi se morebiti ne bo vsak sprijaznil, — tudi meni ne ugaajo vse — ali princip je zdrav in zlasti za srednje šole tako potreben kakor ribi voda! Poglavitno vodilo naj bi

bilo: latinska in grška imena se pišejo in rabijo v lastni pisavi! Pridrži naj se vse v kolikor mogoče lastni obliki, tudi nominativ naj ostane tuj — izjema bi bila samo za končnico *-us*, ki naj bi se odpahovala (tako delajo mestoma tudi Poljaki). Pridržala naj bi se tudi končnica ostalih sklonov v tuji, t. j. pristni obliki, tu mislim na primere kakor Lahes, Laheta; Ceres, Cerere; Atlas, Atlanta itd. Izšolani bi pravilno rabo nominativa ter ostalih sklonov brez spotike in težave čuvali, drugim se pa ne more šteti v zlo, če bi prav ne znali ločiti takih drobnjav ter bi tvorili ostale sklone po nominativu. Pravilna uporaba se zahteva samo tam, kjer se da po pravici terjati, t. j. od šolanih, in pri teh se da princip brez težave izvajati! Zahteva dr. Tominškova, naj bi grška imena sprejemali v grški in ne v dosedaj navadni latinski obliki, ne spada v ta okvir in je, dokler je vsaj Nemci ne izvedo do konca, za nas preradikalna!

Zadnje poglavje ima več krajših jezikovnih drobtin, izmed katerih so nekatere prav umestne. Opra-

† ZRAKOPLOVEC RUSJAN

vičen je migljaj damam, da se jim ni treba razlikovati s posebno končnico; zadostuje: gospa Abram, ni treba: gospa Abramova. Napačno je pa, kar navaja pisatelj v opravičenje izraza „gre se“. Edino prav je in bo ostalo: „za to gre“. Nerazumljivo se mi zdi, čemu se pisatelj zaletava v glagole *-irati*, ko je to tako umestna končnica in v vseh primerih izpeljiva, med tem ko *-ovati* nima te prednosti!

Dr. Anton Breznik.

~~~~~

Hrvaška.

Knjige Matice Hrvatske za 1. 1910.

Dr. Franjo Bučar: **Povjest hrvatske protestantske književnosti**. To delo je važen prispevek tudi za zgodovino slovenske protestantske književnosti. Pisatelj je rabil deloma še ne popolnoma izrabljeni rokopisni material in še ne izčrpane vire. Poleg tiskanih del in razprav, kakor Kostrenčićevo delo in Elzejeve spise, je rabil tudi rokopisni material Elzejev in originalne akte, pisma in račune, ki se shranjujejo v Tübingenu.